

Maja Lavrač

SPREMNA BESEDA K IZBORU

V času vladavine dinastije Tang (618–907) je bilo pesnjenje na Kitajskem pogosto tako družabna dejavnost kot umetniško delo, zato velik del poezije iz tega obdobja predstavljajo pesmi prigodnega značaja. Tradicionalno kitajsko prigodništvo se deli na dvorno in osebno poezijo, obema pa je skupno to, da so se pesmi pisale ob posebnih priložnostih kot izraz privrženosti literarnim konvencijam in družabnim navadam tedanje literarne elite, kamor se uvršča tudi znameniti kitajski pesnik in slikar Wang Wei (701–761), sodobnik dveh enako velikih in pomembnih mojstrov pesniške besede, romantičnega Li Baija in resnobnega Du Fuja. Kitajska prigodna poezija pravzaprav uteleša velik, nepogrešljiv delež v opusu skoraj vsakega vidnejšega kitajskega pesnika. Za Wang Weija pa bi lahko rekli, da je bil naravnost poklican za upesnjevanje skoraj vseh konvencionalnih tem, ki jih zasledimo tako v dvorni kot v osebni poeziji.

Dvorna poezija je nastajala, kot že samo ime pove, na dvorih, na cesarjevem in na prinčevskih dvorih, običajno kot odgovor na ukaz oziroma zapoved dvorne etikete, na prošnjo ali po naročilu. V nekaterih primerih je bilo avtorjev več in se je pod pesem podpisala skupina pesnikov, včasih pa so kakšno pesem prispevali tudi principi ali celo cesar. Vsak pomembnejši pesnik, ki je bil hkrati tudi uradnik, je moral prispevati svoj delež dvorne ali t.i. javne poezije. Dvorno življenje je ponujalo brezštevilne priložnosti, ob katerih so vsi zbrani pričakovali pesem, katere stroga formalna pravila in močan vpliv tradicije so v 7. stoletju še zelo omejevala pesniško svobodo. Zato si je moral dvorni pesnik previdno utirati pot med obrabljenim formalizmom in izvirnostjo. V 8. stoletju, v času Visokega Tanga, v katerem je uradnikoval in pesnil tudi Wang Wei, pa sta se uglajenost in prefinjenost, ki sta zaznamovali dvorno poezijo prejšnjega stoletja, umaknili novi neposrednosti in naravnosti, nekdanja zadržanost in togost sta klonili pred večjo ustvarjalno svobodo, ki se je kazala v določeni stopnji izvirnosti.

Wang Wei je bil cesarski uradnik, in obravnavajo njegove uradniške izkušnje. Kot je tedaj veljalo za njegove sodobnike, je bila tudi njegova politična kariera neločljivo povezana s pesnjenjem, zato med njegovimi prigodnicami najdemo pesmi, ki kažejo pozitiven odnos do politične angažiranosti in namigujejo na to, da sodelovanje v politiki le ni bilo tako nepomembno zanj, kot se nam včasih dozdeva ob prebiranju njegovih drugih pesmi.

Vendar Wang Wei ni bil zadovoljen zgolj z obvladanjem oblikovnih zahtev tega ali onega sloga, ampak se je rad izognil pastem konvencije in z evociranjem univerzalnega pomena posameznih situacij obogatil marsikatero pesem s svojo zna-

čilno, osebno noto. Čeprav je pazil, da ni užalil oziroma prekršil določenih osnovnih pravil in zahtev žanra, kot so tematika (ki je bila strogo omejena na dogodke na dvoru), struktura, dikcija in rima, ni postal žrtev golega formalizma, temveč jih je znal razširiti in poiskati izvorni glas. Lahko bi rekli, da je vnesel nov, svež odnos v dvorno poezijo in tako presešel njene konvencije. Naslednjo pesem je Wang Wei napisal v odgovor na pesem svojega sodobnika, uradniškega kolega Jia Zhija ob veličastnem dogodku, ki ga poseblja jutranji sprejem v palači Daming, ko se uradniki, zbrani z vseh koncev cesarstva, poklonijo cesarju med množičnim sprejemom. Tradicija kovanja verzov v odgovor na pesem koga drugega, po kateri je morala biti pesem napisana na isto temo, v enaki obliki in rimi, je bila ustaljena praksa, če ne že kar običaj, tako na dvoru kot med prijatelji.

**V ODGOVOR TAJNIKU JIAJU NA NJEGOVO
PESEM
»JUTRANJI SPREJEM V PALAČI DAMING«**

Uradnik s petelinjim škrlatom na glavi
oznanja jutranjo zarjo
Prvi garderober nosi krzno z vodomčevim perjem
Devet nebesnih portalov se odpira v dvorano
kjer zbrana z vseh vetrov
čaka množica uradnikov
da se pokloni kroni iz žada

V jutranjih žarkih se umivajo nesmrtni dlani
veličastni zmaji na svečanem oblačilu
kot da lebdijo v opojnem dimu
Po sprejemu hitiš k Ribniku feniksov
pripravljat petbarvne razglase

Zvončki v pasu veselo zvenkljajo

Iz pesmi, ki upesnjuje sijaj tangovskega dvora, je razvidno, da je Wang Weija nedvomno privlačeval ta svet, čeprav se je razočaran nad zlagano politiko dvora često zatekal v okrilje narave.

Pesem slika živahen prizor v palači, je odsev družabnega značaja pesnjenja v Wang Weijevelem času. Zanimiva je tudi zaradi svojega domala pozitivnega odnosa do dogajanja na dvoru. Poudarjanje bogastva in elegance pri opisovanju dvornih dejavnosti je to, kar dvorjani pričakujejo. Palača je namreč notranje območje Neba in cesar predmet občudovanja in čaščenja vsega sveta.

Pesem se odpre s slikovitim prizorom dveh cesarjevih služabnikov, zadolženih za to, da bo med jutranjim sprejemom na dvoru potekalo vse po predpisih. Uradnik s škrlatnim pokrivalom na glavi je s pritrkavanjem s palico hitel po palači in oznanjal jutro med tretjo in peto ter peto in sedmo uro zjutraj. Njegov uradni simbol je bilo rdeče pokrivalo, ki je spominjalo na petelinji greben. Drugi služabnik, prvi garderober, pa je skrbel za cesarjeva slovesna oblačila.

Naslednji verzi pričarajo veličastje sprejema, ko se notranja vrata palače odpro v sprejemno dvorano, kjer sedi Njegovo veličanstvo in kjer se množica uradnikov, ki so pripotovali v prestolnico z vseh koncev cesarstva, spoštljivo klanja pred sinom Neba. Bogastvo in eleganca obrednih oblačil udeležencev sprejema skupaj s cesarjevo svečano opravo metaforično nosi pomen blaginje in moči celotnega cesarstva. Ta živopisni sijaj nadalje dopolnjuje namig na pritrjevanje narave. Žarki vzhajajočega sonca v čast nebeškemu mandatu oblivajo posode za zbiranje rose, eliksirja-nesmrtnosti, na vrhu bronastih kipov daoističnih nesmrtnikov pred palačo, ki so bile znane kot 'Dlani nesmrtnikov' in ki jih je dal postaviti cesar Wu (140–86 pr.n.št.) iz dinastije Han, a jih v času vladavine Tangov ni bilo več. Na ta način cesarjeva oblast, ki jo časti množica uradnikov, sonce pa blagoslovi, privzame ugled cesarstva, ki je bilo ustanovljeno pred več kot osemsto leti. Ena od značilnosti dvorne poezije so namreč tudi aluzije na prejšnje dinastije, ki porajajo občutek za zgodovino oziroma poudarjajo zgodovinsko zavest. Toda Wang Wei ne vpelje nobenega razlikovanja med preteklostjo in sedanostjo, zanj kot da dinastije Qin, Han in Tang obstojajo v istem večnem trenutku.

Pesem se zaključijo z zadnjimi tremi verzi, ki jim Wang Wei doda novo dimenzijo. Ker pričakuje, da bo tudi bralec verjetno pomislil, da je slavlje preveč prijetno, da bi ga želel kdorkoli zapustiti, nas sooči z zahtevami uradniškega življenja na dvoru. Drugače kot uradniki, ki so prišli od daleč, da bi se poklonili in izkazali čast svojemu vladarju, se dvorni uradniki poslovijo in odidejo v druge prostore palače, kjer opravljajo svoje vsakdanje dolžnosti. Pripravljanje predpisov in razglasov, podaljškov cesarjeve volje, izpolni uradnikov dan, vendar je to opravilo v ravnovesju s prefinjeno eleganco okolja, v katerem živi in dela.

V obdobju od leta 720 do 750 pesniška dejavnost ni bila več tako omejena na dvor, marveč je prerasla v bolj družabni dogodek med prijatelji in znanci. Čeprav se je zanimanje za dvorno poezijo nadaljevalo, je marsikateri pesnik tedaj odkril, da raje pesni v družbi svojih pesniških kolegov in prijateljev, če mu le priložnost to dopušča. Tako so se začeli okrog osrednjih tangovskih pesnikov zbirati pesniški krogi in tudi okrog Wang Weija se je v letih od 730–740 izoblikovala skupina pesnikov, ki so usmerili vse svoje pesniške napore na upesnjevanje krajine, umika in samote. V skupini, ki je nastala predvsem na osnovi podobnega porekla, skupnih izkušenj v prestolnici in pesniških interesov, najdemo znane poete tedanjega časa, kot so Chu Guangxi, Wang Changling, Cui Hao in Qiwu Qian kot tudi Wang Weijeva dobra prijateljca, Meng Haorana in Pei Dija.

Prostor človeške skušnje, odprt tangovskemu pesniku prigradne poezije v krogu njegovih prijateljev, je bil zagotovo večji od tistega, ki so ga ponujale priložnosti na dvoru oziroma dvorna poezija. V nasprotju s formalnimi omejitvami, ki so jih zahtevale konvencije dvorne poezije, izrazje drugih zvrsti prigradnosti ni bilo podvrženo kritičnim pripombam in očitkom. Zato je notranji ton večine prigradnic precej osebnega, intimnega, včasih že kar pogovornega značaja. Tovrstna poezija se je namreč pisala ob najrazličnejših priložnostih, na zabavah, izletih, ob obisku ali slovesu, za rojstni dan ali ob smrti, takrat torej, ko se je bilo treba spominjati določenih dogodkov, čestitati, pozdraviti ali tolažiti prijatelje ali sorodnike, ali kadar se je pač zahteval določen komentar. Neredko je tovrstna poezija privzela obliko pisma in stopnala formalnosti se je razlikovala glede na družbeni položaj naslovljenca. Pesniki so si t.i. pesniška pisma med seboj izmenjavali, kot si danes na primer pošiljamo voščilnice. Te pesmi-pisma pa se niso pisale zgolj na papir, ampak so tovrstni 'upesnjeni grafiti' velikokrat krasili bele zidove paviljonov, poštnih postaj in meniških celic.

V svojih prigodnicah, ki jih je upesnil zunaj dvora in zato niso tako formalno omejene, je Wang Wei razširil tematsko polje in jih obarval z izrazitejšo osebno noto. Naslovljene so na njegove sorodnike ter številne prijatelje in znance. Drugače kot njegova dvorna poezija ga osebna prigodna poezija ni omejevala z obliko in izrazjem, saj je morda prav kot odgovor na zahteve dvornega pesniškega sloga začel uporabljati v tej poeziji enostaven, preprost slog, osvobojen pretiranega okrasja in dolgoveznosti. Vendar je treba vedeti, da njen vsakdanji ton in neposrednost nista bila ne pravilo tistega časa ne naključje, ampak da ju je gojil zavestno in namerno.

Slovo, običajno slovo od prijatelja in tovariša, ki odhaja na novo službeno mesto ali je bil degradiran in izgnan v daljno provinco, je bila ena najpomembnejših družabnih priložnosti, ob katerih se je pisala poezija, zato je bolečina ločitve ob slovesu ena najpogostejše upesnenih tem v kitajski prigodni poeziji. Standardni vzorec slovesa je vseboval tri elemente. Najprej so prijatelji pospremili popotnika začetni del poti, čemur pravijo Kitajci 'song', nato so mu pripravili slavje ali 'jian', ki mu je sledilo dejansko slovo ali 'bie'. In vsako od teh faz je lahko spremljala pesem. Slovo je bil javni, družabni obred in hkrati priložnost za izraz globoke, intimne žalosti. Zato v korpusu poezije slovesa iz obdobja dinastije Tang zasledimo nekatere najslavnejše primerke kitajske verzne umetnosti.

Mednje sodita tudi naslednji Wang Wejevi pesmi.

OB SLOVESU

Razjahal sem konja
da zvrnil glažek vinca bi s teboj
Potem vprašal sem te
Le kam si namenjen prijatelj moj

In ti odvrnil si
Ni uresničila nobena se mojih želja
zato odhajam v samoto Južnih gora

Torej pojdi
ne bom več spraševal

Beli oblaki bežijo na krilih brezkončnega časa

Večkratno branje pesmi odstira različne nivoje interpretacije. Čeprav se na pogled zdi, da je pesnik uporabil resničen dogodek, da bi spregovoril o temeljnih življenjskih odločitvah, pa lahko pesem beremo tudi v luči namišljenega dialoga med dvema popotnikoma, ki se pogovarjata o večni dilemi svojega življenja, t.j. o razpetosti med uradnikovanjem na dvoru in umikom na podeželje, v hribe, med zaprašenim hrupom mestnega življenja in spokojno samoto narave.

V Wang Wejevi poeziji često naletimo na podobo belih oblakov kot nosilko dvoumnih asociacij, zato je njena interpretacija tudi v tej pesmi precej nejasna oziroma jo lahko razlagamo na več načinov. V njegovem življenjepisu beremo, da si je tudi sam poiskal zatočišče na deželi ob vznožju Južnih gora, kar bi lahko pomenilo, da beli oblaki skupaj z gorsko samoto namigujejo na njegovo željo po dokonč-

nem umiku iz posvetnega sveta oziroma simbolizirajo popotnikov cilj, ki je transcendentne narave, saj je območje belih oblakov brezkončno, brezmejno in zunaj dosega čutnih in umskih oblik dojemanja sveta. Morda je nekaj tolažilnega v njih, ko s svojo prvinsko čistostjo in spokojnostjo evocirajo brezčasnost in brezmejnost. Ker torej njihov dejanski pomen ostaja tako vidu kot razumu nedosegljiv, ne moremo ničesar trditi o njih, kar pa velja tudi za budistično sunyato ali praznino, transcendenco pojavnega sveta oziroma vseh njegovih specifičnih lastnosti. Wang Wei je bil namreč vnet častilec budistične misli, zato se na vsakem koraku zaveda neustreznosti in pomanjkljivosti besed oziroma verbalnega izrazja za ubesedovanje in izrekanje nepojmljive, neopisljive in neizrekljive poslednje realnosti, t.i. praznine sveta. Odtod skrajna jezikovna preprostost, redkobesednost, jedrnatost in odprt pesniški zaključek, saj zadnji verz v dobesednem prevodu pomeni: 'Beli oblaki brez končnega časa'. Čas kot zadnja beseda v pesmi oziroma njen položaj pa podpira pomenljive konotacije, ki jih ima čas v zvezi s podobo belih oblakov: čas brez konca, območje, ki presega čas ali brezčasje, svoboda duha, nedosegljivost cilja, večno potovanje ipd.

Naslednjo pesem je Wang Wei napisal za glasbo in je postala tipično besedilo za petje ob slovesu.

SLOVO OD YUANA DRUGEGA, KI ODHAJA V ANXI

Z jutranjim dežjem prepojen prah v mestu Wei
sveže zeleno listje na vrbah ob krčmi

Na izpij še zadnjo čašo vina
kajti tam
zahodno od prelaza Yang
boš sam
brez prijateljev

Pesnik se poslavlja od svojega prijatelja Yuana, ki se odpravlja na novo službeno mesto v osrednjo Azijo, v puščavi Gobi (kjer sta tedaj bila mejno območje Anxi in prelaz Yang), in mu prigovarja, naj izpije še zadnjo čašo vina in uživa v sedanjem trenutku, to pa podkrepi z usodno pomenljivim videnjem prihodnosti, ki je zgolj nakazana s ponovitvijo simboličnega dejanja, s pitjem vina v družbi starega prijatelja, ki privzame nov pomen, saj si tokrat nazdravljata verjetno zadnjič.

Wang Wei primerja radost sedanjega trenutka s tistim, kar prijatelja čaka v prihodnosti, kajti zaveda se, da se sedanost ne more nadaljevati v nedogled in da ne more preprečiti njune ločitve. V začetnem dvostihu podrobno predstavi tiste vidike mesta, ki jih bo tisti, ki se poslavlja in odhaja na mejo, verjetno tudi najbolj pogrešal. Ker je bilo to območje zahodno od prelaza Yang (vsaj v domišljiji tangovskih uradnikov, vajenih zmernega podnebja in razkošnega življenja v mestu) gola puščava, bodo osvežujoč jutranji dež in v bujno zelenje odete vrbe za Yuana enako redek in dragocen pojav kot pitje vina s starim prijateljem. Tako kot zemlja brez vode in življenja postane puščava, tako ne bo nikogar, ki bi mu s čašo vina zaželel dobrodošlico, potem ko bo prečkal prelaz Yang. Za Yuana, ki se ne bo vrnil najbrž vsaj do naslednje pomladi, če ne šele čez nekaj let, ima opisani prizor torej poseben

pomen – preteči bo moralo namreč kar nekaj časa, preden bo lahko znova užival v domačem okolju. Zato je pesnik za hip ustavil sedanost, da bi se izognil žalosti in osamelosti, ki ju napoveduje prihodnost, in namesto da bi tožil in obupaval nad prijateljevim odhodom, raje takoj posploši individualno izkustvo. Radost in tolažba sedanosti se bosta končala takoj, ko se bo iztekel trenutek slovesa, trenutek, ki ga uteleša sama pesem. Zato njen zaključek znova namiguje na znano, tako značilno Wang Weijevo tišino onkraj zunanjega opisa in besed.

Pesmi izbrala, iz kitajščine prepesnila, opombe in spremno študijo napisala:
Maja Lavrač